

Matej Šekli

Filozofska fakulteta; Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana
UDK 811.163.6'282.3:811.16

Slovanski knjižni mikrojeziki: opredelitev in prikaz pojava znotraj slovenščine

V prispevku je kritično ovrednoten pojem knjižni mikrojezik (rusko *литературный микроязык*), ki se v slavistični jezikoslovni literaturi pojavlja od začetka osemdesetih let 20. stoletja, prikazana so pisna narečja oziroma knjižni mikrojeziki (tudi pokrajinski ali krajevni knjižni jeziki) na slovenskem jezikovnem ozemlju.

knjižni mikrojezik, pokrajinski knjižni jezik, krajevni knjižni jezik, slovanski jeziki, slovenščina

The article offers a critical survey on the concept of the literary microlanguage (in Russian *литературный микроязык*) that has been appearing in Slavic linguistic texts since the early 1980s. The written dialects or literary microlanguages (also regional or local literary languages) in the Slovene language territory are also presented.

literary microlanguage, regional literary languages, local literary languages, Slavic languages, Slovene

1 Uvod

V slavistiki je od začetka osemdesetih let 20. stoletja kot predmet preučevanja prisotna jezikovna pojavnost, imenovana knjižni mikrojezik (rus. *литературный микроязык*), ki je definiran kot jezik malih etničnih skupin (rus. *язык малых этнических групп*). (Duličenko 1981) Posledično so se konec devetdesetih let 20. stoletja v nekaterih pregledih slovanskih jezikov pojavili tudi pojavi, kot je knjižni mikrojezik (nem. *Kleinschriftsprachen*). (Rehder ³1998, ⁶2009) V najnovjšem času pa nekateri zagovarjajo mnenje, da je na osnovi knjižnih mikrojezikov mogoče definirati še pojem mikronarodi (polj. *mikronarody*), opredeljeni kot »male grupy etniczne« 'male etnične skupine', »kultury mikrojęzyków« 'kulture mikrojezikov', »grupy etniczne, które żyją w granicach innych państw« 'etnične skupine, ki živijo v mejah drugih držav'. (Stęplewski 2014) Pojava kot *knjižni mikrojezik* in *mikronarod* sta torej tesno povezana s pojmom *narod* in *država*. V pričujočem jezikoslovnem prispevku je pojem knjižni mikrojezik, kot se pojavlja definiran v jezikoslovni literaturi, najprej kritično ovrednoten, nato pa so v kontekstu slovanskih jezikov prikazani knjižni mikrojeziki na slovenskem jezikovnem ozemlju.¹

2 Slovanski knjižni mikrojeziki in jezikoslovne klasifikacije slovanskih idiomov

Jezikoslovje (lingvistika) preučuje različne pojavnosti naravnega človeškega jezika ter se glede na zorni kot pogleda nanj deli na tri temeljne veje.² To so geneolingvistika (genetsko jezikoslovje), ki preučuje genetska, tj. sorodstvena razmerja med idiomi, tipolingvistika (tipološko jezikoslovje), ki preučuje zgradbo nekega idioma, in sociolingvistika (družbenostno jezikoslovje),

¹ Pojem *mikronarod* v pričujočem besedilu ni obravnavan, saj sodi na področja, kot sta na primer sociologija ali kulturna antropologija, ne pa na področje jezikoslovja. Problematizacija pojma *knjižni mikrojezik* znotraj jezikoslovja pa seveda posredno problematizira tudi pojem *mikronarod*, če je le-ta definicijsko vezan na pojem *knjižni mikrojezik*.

² Delitev jezikoslovja na tri temeljne veje je povzeta po Brozović 1996.

ki jezik preučuje kot sporazumevalni sistem kolektiva ali posameznika.³ Te tri temeljne veje jezikoslovja so medsebojno teoretično in metodološko neodvisne, kar pomeni, da spoznanja ene od njih niso prenosljiva na ostali dve. Posledično obstajajo tudi tri medsebojno neodvisne klasifikacije idiomov, in sicer geneolingvistična ali genealoška, tipolingvistična ali tipološka in sociolingvistična ali sociološka. Ker lahko v slavistiki prihaja do mešanja različnih vrst klasifikacij, predvsem geneolingvistične in sociolingvistične, ter pojmov znotraj le-teh, kot sta jezik in knjižni/standardni jezik, sta v nadaljevanju obe klasifikaciji predstavljeni na primeru slovanskih idiomov.

Jezik v geneolingvističnem pomenu je zemljepisna jezikovna pojavnost (geolekt) in je definiran kot abstraktni (tj. diasistemski) organski (tj. nestandardizirani) idiom višje hierarhične stopnje.⁴ Gre torej za množico vseh krajevnih govorov, ki izkazujejo iste jezikovne značilnosti (arhaizme in inovacije), ne pa tudi jezikovnih značilnosti sosednje množice krajevnih govorov, ki posledično tvorijo sosednji »jezik«. Slovanski jeziki v geneolingvističnem oziroma genealoškem pomenu so (bili):

a) južnoslovanski: slovenski, osrednjejuznoslovanski (hr. *srednjojužnoslavenski jezik*) (kajkavščina, čakavščina, zahodna in vzhodna štokavščina ter torlaščina), makedonski, bolgarski;

b) vzhodnoslovanski: ruski, beloruski, ukrajinski;

c) zahodnoslovanski: poljski, pomorjanski (ohranjeno je samo njegovo vzhodno obrobje na vzhodnem Pomorjanskem, tj. kašubščina s slovinščino, izumrlo v drugi polovici 20. stoletja), polabski (izumrl sredi 18. stoletja), lužiški ali lužikosrbski (ohranjeno je samo njegovo vzhodno obrobje v Dolnji in Gornji Lužici), češki, slovaški.⁵

Predstavljeni so na primer v standardnem delu *The Slavonic Languages* (Comrie, Corbett 2002), ki prikazuje njihove »krovne« knjižne/standardne jezike in polabščino.

Če je *jezik* geneolingvistični, je *knjižni/standardni jezik* sociolingvistični pojem.⁶ Knjižni jezik ni zemljepisna, temveč družbena jezikovna pojavnost (sociolekt) in je definiran kot konkretni (tj. sistemski) neorganski (tj. standardizirani) idiom najvišje hierarhične stopnje. Posebnost knjižnega jezika v primerjavi z drugimi sociolekti je po teoriji praške jezikoslovne šole predvsem v zanj značilnih specifičnih družbenih vlogah, t. i. narodnopovezovalni in narodnopredstaviški vlogi, iz katerih izhajajo tudi njegove lastnosti, v prvi vrsti njegova široka funkcijskozvrstna razčlenjenost (praktično sporazumevalni, publicistični, strokovni in umetnostni jezik).⁷ Tako se število »jezikov«

3 Jezikoslovni termin *idiom* je razumljen kot »splošen, kvalitativno in hierarhično nevtralen in nespecificiran termin«. (Brozović 1970: 10) Tako je idiom lahko *geolekt*, tj. zemljepisna jezikovna pojavnost, *sociolekt*, tj. družbena jezikovna pojavnost, ali *hronolekt*, tj. časovna jezikovna stopnja, različica geolekta ali sociolekta.

4 Teorija geneolingvistične delitve idiomov na podlagi meril organskost : neorganskost, konkretnost : nekonkretnost (sistemskost, diasistemskost, nesistemskost), višja : nižja hierarhična stopnja je povzeta po Brozović 1970: 10–14.

5 Geneolingvistična oziroma genealoška klasifikacija slovanskih idiomov je natančneje predstavljena v Šekli 2013a, 2013b, 2014a, 2014b.

6 V pričujočem prispevku sta pojma *knjižni jezik* in *standardni jezik* rabljena sopomensko, v slovenskem slovenističnem jezikoslovju to namreč pri vseh avtorjih nista sopomenki.

7 Praška teorija knjižnega jezika je povzeta po Havránek 1963a, 1963b, 1969. Za definicijo sodobnega knjižnega/standardnega jezika lahko služi naslednja formulacija: »Standardsprache meint im allgemeinsten Sinne jene Sprachform, die in einer (modernen) Gesellschaft als offizielle Amts- und Verkehrssprache (insbesondere Legislative, Exekutive, Jurisdiktion, Medien, Bildungsbereich, auch Militär usw.) schriftlich und (meist auch) mündlich verwendet wird.« (Rehder 1995: 353) Za razliko od citiranega avtorja, ki pojem *Standardsprache* (za razliko od pojma *Schriftsprache*) povezuje s priznanjem na državni ravni (*staatlich-politische Entscheidung*), sta v pričujočem prispevku pojma *knjižni jezik* in *standardni jezik* rabljena sopomensko, njun obstoj pa ni absolutno vezan na državno zakonodajo.

kot zemljepisnih jezikovnih pojavnosti pogosto ne ujema s številom njihovih »krovnih« knjižnih jezikov kot družbenih jezikovnih pojavnosti. V okviru slovanskega jezikovnega sveta se na primer srečujemo z več knjižnimi jeziki kot »jeziki«. Šolski primer predstavlja osrednjejužnoslovanski jezik, na katerega jezikovnem ozemlju so se izoblikovali štiri knjižni jeziki (hrvaški, srbski, bósenški/bosánski in črnogorski). Podobno se na ozemlju lužišk(osrbsk)ega jezika pojavljata dva knjižna jezika (dolnjelužišk(osrbsk)i in gornjelužišk(osrbsk)i). Slovanski knjižni/standardni jeziki so torej slovenski, hrvaški, srbski, bósenški/bosánski, črnogorski, makedonski, bolgarski, ruski, beloruski, ukrajinski, poljski, kašubski, dolnjelužišk(osrbsk)i, gornjelužišk(osrbsk)i, češki, slovaški.

Sociolingvistični pojem je tudi t. i. *knjižni mikrojezik*. Knjižni mikrojezik,⁸ imenovan tudi pokrajinski ali krajevni knjižni jezik,⁹ je podobno kot knjižni (makro)jezik družbena jezikovna pojavnost (sociolekt) in je definiran kot konkretni (tj. sistemski) neorganski (tj. standardizirani) idiom, ki na nekem zemljepisno omejenem območju znotraj »jezika« ali dela »jezika« v geneolingvističnem pomenu opravlja družbeno sporazumevalno vlogo namesto »krovnega« knjižnega (makro)jezika oziroma jo opravlja skupaj z njim zaradi odsotnosti ali le delne prisotnosti le-tega. Od »krovnega« knjižnega (makro)jezika pa se razlikuje predvsem po neprimerno manjši družbeni vlogi, saj zaradi zemljepisne omejenosti svojega delovanja lahko opravlja kvečjemu pokrajinsko povezovalno in pokrajinsko predstaviško vlogo, kar se zrcali tudi v njegovi okrnjeni funkcijskozvrstni razčlenjenosti. Če lahko »krovní« knjižni (makro)jezik v idealnem primeru na neki način celo predstavlja »jezik« v geneolingvističnem pomenu, lahko knjižni mikrojezik predstavlja kvečjemu narečje ali skupino narečij. S tega stališča se torej zdi izenačevanje pojavnosti knjižnega mikrojezika s pojavnostjo »krovnega« knjižnega (makro)jezika v sociolingvističnem pojmovanju ali celo »jezika« v geneolingvističnem pomenu, kot se to dogaja na primer v delih *Einführung in die slavischen Sprachen* (Rehder ³1998, ⁶2009) in *Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens* (Okuka 2002), neutemeljeno.

Slovanski knjižni mikrojeziki sodobne Slavije so na primer rezijanski, beneškoslovenski, porabskoslovenski; gradiščanskohrvaški, moližanskohrvaški; pomaški, banatskobolgarski; rusinski, zahodnopoleški; šlezijski, laški.¹⁰

Glavni vzrok za nastajanje slovanskih knjižnih mikrojezikov je političnoupjavna ločenost dela jezikovnega ozemlja od osrednjega jezikovnega prostora predvsem v preteklosti, in sicer v ozemeljskem

8 Pojem knjižni mikrojezik (rus. *литературный микроязык*) je v slavistiko uvedel Duličenko leta 1981. Njegova obravnava tega pojava se zdi problematična predvsem s teoretičnega vidika, saj knjižni mikrojezik definira preprosto kot rus. *язык малых этнических групп*, tj. glede na število govorcev, ne pa na primer glede na pravni status idioma, sfer njegove rabe in njegovih sporazumevalnih funkcij, kar so vse domene sociolingvistike. Tako sta pri Duličenko v publikacijah po letu 1981 na primer gornja lužiška srbsčina in rezijanska slovenščina popolnoma izenačeni, čeprav je prva uradno priznana kot uradni jezik na Saškem (v Nemčiji) in ima razvit polnofunkcionalni knjižni jezik (ki ni nujno uporabljan v vseh sferah sporazumevanja), ki opravlja narodnopedstaviško vlogo med Lužiškimi Srbi v Gornji Lužici, druga pa nepriznana kot uradni jezik, s funkcijsko zelo omejenim knjižnim jezikom, ki ima sporazumevalno vlogo znotraj ozke lokalne skupnosti.

9 Dapit 2003, Šekli 2004.

10 Zgodovinski pokrajinski knjižni jeziki, ki predstavljajo stanje pred poenotenjem nekaterih slovanskih knjižnih jezikov (na primer prekmurskoslovenski, kajkavskohrvaški, čakavskohrvaški, egejskomakedonski, vzhodnoslovaški ipd.) in spadajo v zgodovino posameznih slovanskih knjižnih jezikov, kot tudi (neuspeli) poskusi oblikovanja knjižnih mikrojezikov (na primer galšanskobeloruski in vičskopoljski v Litvi) niso upoštevani.

Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi

(obrobni položaj ali otoška lega) ali katerem drugem (verskem, političnem, kulturnem) pogledu, ter posledična neprisotnost oziroma le delna prisotnost krovnega knjižnega (makro)jezika kot uradnega državnega jezika v času oblikovanja in razširjanja le-tega (za slovanske jezike je bilo odločilno predvsem 19. stoletje in prva polovica 20. stoletja). Večina slovanskih knjižnih mikrojezikov (z izjemo poljske slezijsčine) se namreč pojavlja izven upravnopolitičnih meja matične države, tj. države, v kateri je krovni knjižni (makro)jezik tudi uradni državni jezik.

Tabela 1: Geneolingvistična in sociolingvistična klasifikacija slovanskih idiomov

Geneolingvistična klasifikacija	Sociolingvistična klasifikacija	
slovanski jeziki:	slovanski knjižni (makro)jeziki:	slovanski knjižni mikrojeziki:
slovenski	slovenski	rezijanski beneškoslovenski porabskoslovenski
osrednjejužnoslovanski	hrvaški srbski bósenški/bosánski črnogorski	gradiščansko hrvaški moližansko hrvaški – – –
makedonski	makedonski	–
bolgarski	bolgarski	pomaški banatsko bolgarski
ruski	ruski	–
beloruski	beloruski	–
ukrajinski	ukrajinski	rusinski (z več različicami) zahodnopoleški
poljski	poljski	šlezijški laški
pomorjanski	kašubski	–
†polabski	–	–
lužišk(osrbsk)i	dolnelužišk(osrbsk)i gornjelužišk(osrbsk)i	– –
češki	češki	–
slovaški	slovaški	–

3 Slovenski knjižni mikrojeziki¹¹

Sodobni knjižni mikrojeziki na slovenskem jezikovnem ozemlju so prisotni na njegovih obrobjih zunaj meja Republike Slovenije, in sicer rezijanski v Reziji v Italiji, beneškoslovenski v Beneški Sloveniji oziroma Benečiji, tj. v Terskih in Nadiških dolinah,¹² v Italiji ter porabskoslovenski v Porabju na Madžarskem. Zgodovinske okoliščine njihovega pojavljanja so zelo podobne, načini njihovega oblikovanja pa se med seboj precej razlikujejo.

Za ta obrobna območja slovenskega jezikovnega prostora je bila skozi zgodovino ves čas značilna političnouppravna ločenost od osrednjeslovenskega prostora, za katerega je pomembna zlasti druga polovica 19. stoletja, ko po knjižnojezikovni neenotnosti 18. stoletja nastane enoten slovenski knjižni jezik kot osnova za oblikovanje enotne slovenske narodne kulture in identitete, ki se od leta 1848 kot uradni državni jezik ob nemščini postopoma uveljavlja znotraj tedanje Avstrije. Za ta ozemlja je danes sociolingvistično gledano značilna odsotnost oziroma omejena prisotnost slovenskega knjižnega jezika v javni rabi, za govorce slovenščine pa je večinoma značilno sociolingvistično stanje dvojezičja (diglosije) v povezavi z dvojezičnostjo (bilingvizmom) po modelu narečna zvrst materinščine – knjižna/standardna zvrst večinskega državnega jezika, tj. slovensko narečje kot nizki register v zasebnem govornem položaju in italijanski oziroma madžarski knjižni jezik kot visoki register v javnem govornem položaju. Zaradi odsotnosti oziroma pomanjkljive prisotnosti slovenskega knjižnega jezika ter posledično tudi njegove narodnozdrževalne in narodnopedstavniske vloge govorce slovenščine na imenovanem obrobju niso mogli v popolni meri izoblikovati zavesti o pripadnosti neki nadpokrajinski, tj. vseslovenski narodni skupnosti. Z obvladovanjem večinoma samo svojega narečja ostajajo zato na stopnji zavesti ozke slovenske pokrajinske pripadnosti, značilne za osrednjeslovenski prostor za čas pred 19. stoletjem, ki se ji pridružuje državljanska zavest nematične države.

Opisano stanje danes ni le posledica njihove zgodovinske izkušnje. Države, ki jim opazovana ozemlja upravopolitično pripadajo, namreč niso v dovoljšni meri poskrbele za dejansko zaščito in razvoj avtohtonega slovenskega prebivalstva, nasprotno, le-to je (bilo) podvrženo prikriti, če ne že kar odkriti asimilacijski politiki,¹³ ki je svoj vrhunec dosegla v času nacifašizma oziroma nacional-socializma in se *de facto* nadaljevala v obdobju po drugi svetovni vojni. Tako je zgodovinsko gledano sicer kompaktno poseljeno slovensko prebivalstvo danes na svojem pred nekaj desetletij še homogenem poselitvenem prostoru »manjšinizarano«.

Na področju javnega šolstva na primer v Videmski pokrajini v Italiji z izjemo ene same slovensko-italijanske dvojezične osnovne šole (5 let) in nižje srednje šole (3 leta) v kraju Špeter (it. San Pietro al Natisone) v Nadiških dolinah slovenščina od italijanske države ni sistematično financirana ne kot učni predmet ne kot učni jezik niti v knjižni niti v narečni različici. V Porabju na Madžarskem

11 Zgodovinske okoliščine, ki so pripeljale do nastajanja slovenskih knjižnih mikrojezikov, ter načini njihovega oblikovanja so predstavljeni v Šekli 2004 oziroma 2006. Tu je za lažje razumevanje in ponazoritev podan povzetek tamkajšnjih ugotovitev.

12 V Šekli 2004 oziroma 2006 je govor posebej o nadiškem in terskem knjižnojezikovnem pojavu. Dobro desetletje kasneje je mogoče potrditi tedanjo domnevo, da je »pisna terščina« (Šekli 2004: 57) dejansko zapis terskega narečja v lokalnih publikacijah in ne oblikujoči se knjižni mikrojezik.

13 Po plebiscitu v Reziji in Benečiji, na katerem so se prebivalci teh območij odločali, ali pripadati Avstriji ali Italiji, leta 1866 na primer je *Giornale di Udine* 22. 11. 1866 zapisal: *Questi slavi bisogna eliminarli!* 'Te Slovane je potrebno odstraniti!'

pa je knjižna slovenščina ob madžarščini prisotna v dveh narodnostnih šolah s slovensko-madžarskim dvojezičnim poukom v krajih Gornji Senik (madž. Felsőszölnök) in Števanovci (madž. Apátistvánfalva).¹⁴

Zaradi pomembnosti narečja, ki se ob odsotnosti slovenskega knjižnega jezika v večini primerov pojavlja kot glavni nosilec jezikovne in kulturne identitete, se slovenska narečja na teh območjih tudi zapisujejo in v omejenem obsegu uporabljajo v vlogi t. i. pisnih narečij ali knjižnih mikrojezikov (oziroma pokrajinskih ali krajevnih knjižnih jezikov). Tako se na primer na javnih dvojezičnih krajevnih napisih srečujemo z narečnimi oblikami krajevnih imen (na primer v Reziji *Njiva* za knjižno *Njiva*, v Terskih dolinah *Bardo* za knjižno *Brdo*, v Nadiških dolinah *Špietar*, *Muost* za knjižno *Špeter*, *Most*, v Porabju *Slovenska ves* za knjižno *Slovenska vas*). Narečja se poleg knjižne slovenščine in italijanščine oziroma madžarščine pojavljajo tudi v lokalnem slovenskem tisku (v Čedadu izhajata tednik *Novi Matajur: tednik Slovencev Videnske pokrajine* in petnajstdnevnik *Dom: kulturno verski list*, v Monoštru tednik *Porabje: Časopis Slovencev na Madžarskem*, v Reziji pa vsaj dvakrat letno časopis *Náš glas – La nostra voce*), radijskih oddajah (tedenski radijski oddaji *Te rozajanski glas* in *Nediški zvon* v okviru Radia Trst A, slovenskega programa Deželnega sedeža RAI za Furlanijo – Julijsko krajino iz Trsta, tedenska radijska oddaja *Okno v Benečijo* na radijski postaji Radio Spazio 103; *Radio Monošter* oddaja približno uro slovenskega programa dnevno), televizijskih oddajah (v slovenskem Porabju v okviru programa madžarske televizije na dva tedna pripravljajo televizijsko oddajo *Slovenski utrinki*) in spletnih oddajah (v Videmski pokrajini Inštitut za slovensko kulturo iz Špetra pripravlja tedensko oddajo *Pismo iz Benečije*, ki je objavljena na portalu YouTube).

Organskoidiomska podlaga slovenskim pisnim narečjem ali knjižnim mikrojezikom so slovenska narečja, zgodovinsko prisotna na teh območjih (rezijansko narečje v Reziji, nadiško in tudi tersko narečje v Benečiji ter prekmursko narečje v Porabju). V Benečiji in Porabju ima pisno narečje ali knjižni mikrojezik predvsem vlogo veznega člana med zemljepisnim narečjem in slovenskim knjižnim jezikom. Slovenski knjižni jezik je namreč v teh lokalnih skupnostih v javnosti vsaj deloma prisoten, vpliva na podobo knjižnih mikrojezikov in je hkrati končni cilj dolgoročne jezikovne politike.¹⁵ V Reziji ima pokrajinski knjižni jezik izključno vlogo sredstva sporazumevanja znotraj lokalne skupnosti brez ambicij približevanja slovenski knjižnojehovni tradiciji. Slovenski knjižni jezik je tu namreč v javnosti praviloma odsoten in na podobo knjižnega mikrojezika praviloma nima vpliva. V Reziji je v devetdesetih letih 20. stoletja prišlo celo do standardizacije in kodifikacije rezijansčine v jezikovnih priročnikih.¹⁶

14 O uvajanju »krovnega« knjižnega jezika na ne najbolj ustrezen način in o posledičnem odklanjanju le-tega v Porabju prim. Tivadar 2009: 46–47.

15 V novejši strokovni literaturi se pojavlja mnenje, da bi slovenski pokrajinski knjižni jeziki lahko bili »standardne različice slovenščine«. (Pirih Svetina 2013: 316) Zastavlja se vprašanje, kako jezikoslovno definirati različico knjižnega/standardnega jezika. Če iz navedka »bi bilo morda vredno razmišljati predvsem o revitalizaciji in rahljanju standarda in dopuščanja več različnih variant predvsem na leksikalni ravni« (Pirih Svetina 2013: 317) sledi, da različico knjižnega/standardnega jezika določa predvsem različno besedje, potem rezijanski, beneškoslovenski in porabskoslovenski pokrajinski knjižni jeziki, ki se od knjižne slovenščine ločijo tako rekoč na vseh ravninah jezikovnega sistema, ne morejo biti različice knjižne slovenščine.

16 Oblikovanje rezijanskega knjižnega mikrojezika je natančneje predstavljeno v Šekli 2015.

4 Sklep

Iz analize zgodovinskih okoliščin pojavljanja in oblikovanja pisnih narečij ali knjižnih mikrojezikov oziroma pokrajinskih ali krajevnih knjižnih jezikov na slovenskem jezikovnem ozemlju sledi, da je pojav slednjih mogoče razumeti kot nadaljevanje oziroma nepreseženost pokrajinske knjižnojezikovne razcepljenosti, splošno značilne za ozemlje slovenskega jezika do druge polovice 19. stoletja. Gre torej za tiste dele slovenskega jezikovnega ozemlja zunaj meja matične države, ki lastnega »krovnega« knjižnega (makro)jezika kot uradnega državnega jezika na svojem avtohtonem poselitvenem prostoru v javnosti do nedavnega niso imeli in ga ponekod še vedno nimajo možnosti spoznati. Podobno kot za slovenske je mogoče trditi tudi za ostale obrobne (zaradi »neavtohtonosti« v sicer manjši meri tudi za otoške) slovanske knjižne mikrojezike.¹⁷

Literatura

- BROZOVIĆ, Dalibor, 1960: O strukturalnim i genetskim kriterijima u klasifikaciji hrvatskosrpskih dijalekata. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 3. 68–88.
- BROZOVIĆ, Dalibor, 1970: *Standardni jezik. Teorija, usporedbe, geneza, povijest, suvremena zbilja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- BROZOVIĆ, Dalibor, 1996: Sociolingvistika prema genetskoj i tipološkoj lingvistici. *Suvremena lingvistika* 41–42/1–2. 87–94.
- COMRIE, Bernard, CORBETT, Greville G. (ur.), 2002 (1993): *The Slavonic Languages*. Routledge Language Family Descriptions. London, New York: Routledge.
- DAPIT, Roberto, 2003: Nastajanje krajevnih knjižnih jezikov pri Slovencih v Furlaniji. Ada Vidovič Muha (ur.): *Knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje. Obdobja 20*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko. 301–312.
- DAPIT, Roberto, 2006: The Resian dialect and its evolution as a literary language. A. D. Duličenko, S. Gustavsson, J. Dann (ur.): *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*. Тарту. 166–175.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич, 1981: *Славянские литературные микроязыки: вопросы формирования и развития*. Таллин: Тартуский государственный университет, Филологический факультет.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич, 1994: Kleinschriftsprachen in der slavischen Sprachenwelt. *Zeitschrift für Slawistik* 39. 560–567.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич, 1998: Языки малых этнических групп: статус, развитие, проблемы выживания. А. Д. Дуличенко (ur.): *Языки малые и большие: in memoriam acad. Nikita I. Tolstoj*. Тарту: Тартуский университет, Кафедра Славянской филологии. 26–36.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич, 2002: Литературные микроязыки современной Славии: проблемы кодификации и языковая практика. К. Gutschmidt (ur.): *Möglichkeiten und Grenzen der Standardisierung slavischer Schriftsprachen in der Gegenwart: Beiträge zur Konferenz der Internationalen Kommission für slavische Schriftsprachen, Dresden 2000*. Dresden: Thelem. 14–32.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич, 2003, 2004: *Славянские литературные микроязыки: образцы текстов I–II*. Тарту: Тартуский университет, Кафедра Славянской филологии.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич, 2006: Современное славянское языкознание и славянские литературные микроязыки. А. Д. Duličenko, S. Gustavsson, J. Dann (ur.): *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*. Slavica Tartuensia VII. Тарту: Тартуский университет, Кафедра Славянской филологии, The Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities. 22–46.
- ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич, 2013: Феномен славянских микрофилологий в современном славяноведении. А. Д. Дуличенко (ur.): *Славистика в Эстонии и за ее пределами*. Acta Slavica Estonica III. Slavica Tartuensia X. Тарту: Тартуский университет, Отделение Славянской филологии. 17–30.
- HAVRÁNEK, Bohuslav, 1963a: Funkce spisovného jazyka. *Studie o spisovném jazyce*. Praha: Československá akademie věd. 11–18.

17 Porast besedil v slovanskih knjižnih mikrojezikih je mogoče razumeti tudi drugače: »Zmiany geopolityczne, położenie większego znaczenia na odrębności lokalne, ochrona praw mniejszości etnicznych spowodowały, że coraz śmieiej, dotąd marginalizowane grupy regionalne, domagają się samostanowienia.« (Stęplewski 2014)

Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi

- HAVRÁNEK, Bohuslav, 1963b: Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura. *Studie o spisovném jazyce*. Praha: Československá akademie věd. 30–59.
- HAVRÁNEK, Bohuslav, 1969: Teorija knjižnega jezika. *Jezik in slovstvo* 14/7. 196–204.
- ИСАЧЕНКО, Александр Васильевич, 1958: Материалы к IV Международному съезду славистов: Вопрос 3: Какова специфика литературного двуязычия в истории славянских народов? *Вопросы языкознания* 7/3. 42–45.
- OKUKA, Miloš (ur.), 2002: *Wieser Enzyklopädie des europäischen Ostens 10: Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens*. Klagenfurt–Wien–Ljubljana.
- PIRIH SVETINA, Nataša, 2013: Tri učiteljice: ena v službi, druga na karenčnem dopustu, tretja v staležu. Slovenščina in njene standardne različice za različne uporabnike. Andreja Žele (ur.): *Družbena funkcijnost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*. *Obdobja* 32. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 313–318.
- PIRIH SVETINA, Nataša, 2015: Teaching one or more standards?: Teaching Slovene – what, where, and for whom? A. Peti-Stantić, M. Stanojević, G. Antunović (ur.): *Language varieties between norms and attitudes: South Slavic perspectives: proceedings from the 2013 CALS conference*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 69–83.
- REHDER, Peter, 1995: Standardsprache: Versuch eines dreistufigen Modells. *Die Welt der Slawen* 40. 352–366.
- REHDER, Peter (ur.), 1998 (©2009): *Einführung in die slavischen Sprachen: mit einer Einführung in die Balkanphilologie*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- STEENWIJK, Han, 2003: The roots of written Resian. Ada Vidovič Muha (ur.): *Knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*. *Obdobja* 20. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko. 313–322.
- STĘPLEWSKI, Artur, 2014: Mikronarody słowiańskie – język, literatura, kanon kultury. Vsebinska zasnova tematske številke revije *Poznańskie Studia Slawistyczne* 8 (<http://pss.amu.edu.pl/index.php/numer-vi.html>).
- ŠEKLI, Matej, 2001: Rezja, Rezjanje i dialekt rezjański. *Zeszyty Łużyckie* 32–33. 49–57.
- ŠEKLI, Matej, 2004: Jezik, knjižni jezik, pokrajinski oz. krajevni knjižni jezik: genetskojezikoslovni pristop k členjenju jezikovne stvarnosti (na primeru slovenščine). Erika Kržišnik (ur.): *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*. *Obdobja* 22. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko. 41–58.
- ŠEKLI, Matej, 2006: Pokrajinski/krajevni knjižni jeziki na Slovenskem. E. Црвенковска (ur.): *XXXII научна конференција XXXVIII на меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 15. VIII – 17. VIII 2005)*. Скопје. 195–206.
- ŠEKLI, Matej, 2009: Merila določanja mej med slovenskimi narečji in podnarečji. Vera Smole (ur.): *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. *Obdobja* 26. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 291–318.
- ŠEKLI, Matej, 2013a: Genetolingvistična klasifikacija južnoslovanskih jezikov. *Jezikoslovni zapiski* 19/1. 71–99.
- ŠEKLI, Matej, 2013b: Genetic classification of West Slavic languages. Marko Jesenšek (ur.): *Miklošičeva monografija: ob dvestoletnici rojstva Franca Miklošiča*. Ljutomer. 101–115.
- ŠEKLI, Matej, 2014a: Genetolingvistična klasifikacija vzhodnoslovanskih jezikov. *Slavia Centralis* 7/1. 5–20.
- ŠEKLI, Matej, 2014b: Tipologija modelov lingvogeneze slovanskih jezikov. *Slavistična revija* 62/2. 451–461.
- ŠEKLI, Matej, 2015: Rezijanščina: geneolingvistična in sociolingvistična opredelitev. *Poznańskie Studia Slawistyczne* 8. 199–213.
- TIVADAR, Hotimir, 2009: Pomen glasoslovja in pravorečja pri učenju slovenščine (s poudarkom na porabskem primeru). Irena Novak Popov (ur.): *Slovenski mikrokozmosi – medetnični in medkulturni odnosi*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 41–51.
- TIVADAR, Hotimir, 2012: Slovanskost, slovenskost med Rabo in Muro v 3. tisočletju s pogledom v preteklost. Petra Stankovska, Maria Wtorkowska, Jozef Pally (ur.): *Individualna in kolektivna dvojezičnost*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 135–142.